

Cynthia Enloe (2017). The Big Push: Exposing and Challenging the Persistence of Patriarchy (Büyük İtiş: Ataerkinin Süredurumunun İfşası ve Meydan Okuma). Oakland: University of California Press. 208 sayfa. ISBN-10, 13: 9780520296893, 978-0520296893

Cynthia Enloe, ismini Karolina Larusdottir'in kadınların erkekleri devirdiği 'büyük itiş' adlı resminden alan kitabına, bu çalışmayı kaleme alma amacının sadece dünya siyaset gündemini meşgul eden Donald Trump olmadığını belirterek başlıyor. Onun için ataerkillik, normal şartlarda gözden kaçırabileceğimiz; fakat aslında gayet açık bir biçimde birbirine bağlı olarak işleyen cinsiyet ayrımcılığı, kadın düşmanlığı ve erkeklere gösterilen ayrıcalık gibi meseleleri anlayıp açıklayabileceğimiz önemli bir kavramdır. Yazara göre bu örüntüye yönelik ilişkilerin ve düşüncelerin fazla dikkat çekmeyen kısımları ataerkil entrikalar tarafından gizlenmekte ve ataerkilliğin devamını sağlamak üzere sinsice kullanılmaktadır. Tam da bu nedenle Enloe, kendini gizleme ve sürdürme konusunda fazlasıyla başarılı olan ataerkilliğin, Trump'tan önce de var olduğunu ve sağ görüşün etkinliğini yitirdiği dönemlerde de var olacağını vurgulamaktadır. Bu noktada önemli olan, ataerkilliğin işlediği her alanın farkında olmak ve sürekliliğini sağlamakta çok başarılı olsa da üstesinden gelmenin mümkün olduğu bu oluşumun görüldüğü her duruma her seviyede meydan okumaktır.

Enloe'ya göre ataerkilliğin görüldüğü her alana kafa tutmanın yolu, meraklı feminist sorular sormaktan geçmektedir. Bu bağlamda eserleriyle yeni feminist tartışmalar başlatan ve özellikle uluslararası ilişkilerde kadınların varlığını sorgulayan analizleriyle feminist Uluslararası İlişkiler alanına önemli bir katkıda bulunmuştur. Yazar, uluslararası ilişkilerin gitgide ataerkil bir biçim alması karşısında sadece toplumsal cinsiyet bilincinin yeterli olmadığını, bu durumu aşabilmek için feminist bir bilincin de geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu şekilde ataerkilliğin kendisini sürekli güncelleyen yüzlerinin sürekliliğini kesintiye uğratmak mümkün olabilecektir.

Kitabın ilk bölümünde yazar, Trump'ın kadınların Hillary Clinton'ı yüzüstü bırakması neticesinde başkanlık seçimini kazandığına yönelik düşünceleri ve sonrasında Trump'ın seçim zaferini gölgede bırakacak biçimde tüm dünyaya yayılmış olan Women's March yürüşünü değerlendiriyor. Enloe'ya göre her ne kadar ataerkil ön yargılar, tercihler ve varsayımlar 2016 başkanlık seçimlerinde etkili olmuş olsa da, bir ülkenin geleceğine yönelik böylesine kritik bir oylamanın sonucu, o ülkedeki kadın ve erkek seçmenlerin yaşamını etkileyen toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf ve eğitim durumu gibi unsurların birbirine bağlı olduğu karmaşık bir bileşimi analiz etmeden sadece ataerkillik kavramı kullanılarak açıklanamaz. Clinton'ın kadınlardan yeterince oy alamadığı iddiası sonuç analizlerinde doğru

çıkarmış olsa da, kadınların birbirini desteklemediği ve başkan adayı olan başka bir kadına güvenmediğinin benimsetilmeye çalışılması, Amerikan ataerkilliğinin sürdürülmesine hizmet etmiştir. Bu vurgu, Amerikan kadınlarının ataerkil siyasi yaşamı erkeklerin kontrol etmesinden rahatsızlık duymadığı sonucunun çıkarılmasına yol açmaktadır. Bu noktada Enloe, bu varsayımın aksini kanıtlaması sebebiyle, ülkenin farklı kesimlerinden destek görerek hızla tüm dünyaya yayılan Women's March yürüyüşüne yer veriyor. Yazara göre feminist düşüncenin ulusötesi bağlamdaki gelişimi açısından önemli bir örnek teşkil eden Women's March, ataerkilliğin, kendisini yansıtan bağımsız tarafları, güçlü bir direnişin görüldüğü zamanlarda bile birbirine uygun biçimde bir araya getirip koca bir bütün yaratabilen bir örüntü olduğunu vurgulamıştır. Ataerkilliğin modern, günlük yaşamın her noktasına işlenmiş, kendi kendini güncelleyen ve böylece değişen durumlara uyum sağlayarak 'sürdürülebilir' özelliğe sahip olan bir kavram olduğunu kabul eden yazar, bu oluşumla savaşmanın zor olsa da imkânsız olmadığını belirtiyor. Bu savaşta başarıya ulaşmanın yolunun ise hâlihazırda gözümüzün önünde olan ataerkil eğilimlerin tüm gizli yüzlerini ifşa ederek farkındalık yaratmak ve böylece ataerkilliği parçalanabilir hale getirmek olduğunu savunuyor. Kendisi de kitabının devamında ataerkilliği, gömülü olduğu çeşitli noktalardan açığa çıkararak bu mücadeleye katkıda bulunuyor; çünkü fark etmek, siyasal yaşamdaki beklentilerimizi de etkileyen ataerkil inançlarımızın ve anlayışımızın değişmesi yönündeki ilk adımı oluşturuyor.

Enloe, ataerkilliği görünür kılmaya ilk olarak Suriye Barış Görüşmelerinden başlıyor. Toplumsal cinsiyet yapılanması mültecilik durumunda mucizevi bir biçimde ortadan kalkmadığından, Suriye'deki çatışma durumu kadın ve erkekler tarafından aynı şekilde, aynı şiddette deneyimlenmemektedir. Ülkedeki çeşitli silahlı grupların artması ile beraber gerçekleşen kadın ticareti, cinsel taciz, kızların zorla erken yaşta evlendirilmesi ve işkenceler, Suriye'deki karmaşık ortamdan en çok etkilenenlerin kadınlar olduğunu ortaya koyuyor. Buna rağmen barış görüşmelerinde kadınların durumu tartışılmazken, devletin veya erkekler yönetimindeki herhangi bir silahlı grubun desteğini almaksızın sivil toplum oluşturmaya çalışan Suriyeli aktivist kadınlar, 'çözümüne yönelik herhangi bir planları olmadığı' gerekçesiyle BM ve hükümet tarafından barış görüşmelerine dâhil edilmiyor. Sadece silahlanmış erkeklerin barışı sağlayabileceğine yönelik inancın faydasız olduğunu göstermeye çalışan ve hâlihazırda bir çözüm planları bulunan kadınların, 2016 yılında görüşmelere katılımlarının kabul edildiği söylene de, mevcut ataerkil bariyerler tam olarak yıkılmış değildir. Diplomatik görüşmelerin tökezlediği her durumda silahlı, ataerkil şiddete başvurulup barış sürecinden kadınlar dışlansa da, yazara göre bu durumun açıkça gözler önüne serilmesi, aşılmasına yönelik ilk engelin ortadan kalkması anlamına geliyor. Enloe için Suriye'deki çatışmadan en fazla zararı gören kadınların, barış görüşmelerine dâhil edilmediğinin ortaya çıkarılması ve bunun sürece zarar verdiği gerçeği,

ataerkil kulaklar tarafından bir noktada duyulacak ve çözüme yönelik süreçte kadınlara da ihtiyaç duyulduğu kabul edilecektir.

Bir sonraki bölüme ise Enloe, ataerkilliğin ne kadar geniş ve derin bir yapısı olduğunu, bu nedenle bu oluşumun üstesinden gelmenin feministlerin birkaç davranış ve ilişki yapısını düzeltmesi ile mümkün olamayacağını hatırlatarak başlıyor. Erkekliliğin belirli formlarının kadınlığın belirli formlarından üstün tutulması ve bu nedenle erkeklerin kadınlar üzerinde bir hâkimiyet kurması gerektiğini destekleyen ataerkillik, kadın ve erkeklerin herhangi bir örgüt, sektör veya kurum içinde hangi pozisyonlarda yer aldığına yönelik araştırmayı içeren bir toplumsal cinsiyet analizini gerekli kılıyor. Yazara göre bu analizin önemsenmemesi ataerkilliğin sürekliliğine yol açarak, belirli mesleklerin ‘kadın işi’ olarak nitelendirilip değersizleştirilmesine ve kadınların bu işler karşılığında aldıkları ücretin düşük tutulmasına neden oluyor. Benzer bir biçimde kadınlıkla ilgili düşüncelerin manipüle edilerek, çeşitli uluslararası görüşmelerin sadece erkekler arasında gerçekleşmesi de, uluslararası siyasal ataerkilliğin kendisini tehdit eden durumlara uyum sağlayabilmesine yönelik tükenmeyen bir kapasiteye sahip olduğunu hatırlamamıza yol açıyor. Bu bağlamda hegemon maskülen güç kullanımının çeşitliliğini de açığa çıkaran feminist analiz, düzeltilmesi gereken yapıların çokluğunu da gözler önüne seriyor.

Yazarın feminist bir analizle uluslararası ilişkilerde ataerkilliğin sürdürüldüğünü fark ettiği bir diğer alan ise savaş müzeleridir. Savaş dönemlerinde orduda görev yapan erkeklerin, savaşın gidişatına yönelik gösterdiği başarı, eşlerinin evde sağlamak zorunda olduğu huzura ve göstermesi beklenen desteğe bağlı olsa da, kadınlara ordudaki erkeklerin etkinliğini desteklemek için biçilen bu rolünün göz ardı edilmesi ve savaştaki yıkımın sadece ordudaki erkekleri etkilediğine yönelik düşünce, bu tarz müzelerde açıkça görülebilmektedir. Enloe’ya göre bu mekânların erkeksi şiddete yönelik ataerkil dönüşümü, erkeklerin, kadınların cesur koruyucuları olduğunun hatırlatılmasına ve kadınların erkeklere minnet duyarak toplumsal anlamda kabul gördüğü özel alanlarına hapsolmasına yol açmıştır. Yazarın değerlendirmesine göre günümüzde savaş meydanları, ataerkilliğin sürdürülmesine hizmet eden tek mekân değildir. Görüşme salonları, fabrikalar, bürokratik koridorlar veya yazılım ofisleri de geçmişin savaş meydanları gibi şekillenmiştir. Ancak bu mekânlar kadınlara, erkeklerin üstün ve stratejik zekâsına, fiziksel cesaretime ve bilgisine saygı duymayı öğreten alanlar şeklinde inşa edilmiş olsa da bu durumu aşabilmek imkânsız değildir. Yazara göre, ataerkilliğin yaygınlaşması feminist bir anlayış ile tersine çevrilerek, bu mekânların hepsinin feminist bir direnişin ortaya çıktığı yerlere dönüştürülebilmesi mümkündür. Enloe’nun bu konuya verdiği önem, tarihin aslında geçmişi değil bugünü yansıtmaması ile ilgilidir. Ona göre kişisel ve toplumsal anılarımız ve neyi nasıl hatırlayıp neyi önemsizleştirdiğimiz bugüne dair anlayışımızı şekillendirmektedir. Bu nedenle tarihsel hikâyeleri nasıl anlattığımız ataerkilliğin sürdürülmesine

neden olabilir veya ona karşı durmayı sağlayabilir. Savaş anlatılarında erkeklerin cesur, kadınların ise bu cesur erkeklerin arkasından ağlayanlar olarak yansıtılması, ataerkilliğin günümüzde bu anlatılar aracılığıyla yeniden doğmasına yol açabilmektedir. Enloe da, tıpkı Carol Hanisch gibi, ders kitaplarında savaş hikâyelerinin nasıl anlatıldığının, kadınların birbiri ile karşılıklı bağlantılı olan bugünkü kişisel ilişkilerini ve politik yaşamlarını etkilediğini savunuyor (Hanisch, 2006). Yazarın gözünde feministlerin, savaş tablolarında kadınların nerede ve ne yaparken resmedildiğini ya da ulusal bayramların kimlere atfedildiğini açığa çıkarması, kadınların varlığının yadsınmadığı yeni ulusal bayramlar, yeni anıtlar, yeni ders kitapları ve yeni ulusal marşların talep edilmesine ön ayak olacaktır.

Enloe'ya göre ataerkil uluslararası ilişkilerde savaş kadar barış da sorunludur. Bu sadece kadınların barış görüşmelerinden dışlanması ile sınırlı değildir. Bu bağlamda yazar, barışı koruma amacı ile görevlendirilmiş asker erkeklerin koruması gereken insanları cinsel olarak taciz etmeye kalkışmasının nasıl BM yetkililerinin elini kolunu bağladığını ve neden sadece bu silahlı erkeklerin barışı sağlamak konusundaki tek seçenek olarak görüldüğünü tekrar sorgulamıştır. Yazarın, kadınların kendi hayatlarını etkileyen barış süreçlerine dâhil edilmedikleri gerçeğinin değişebilmesine yönelik inancı ise sürekli olarak gerçekleşen feminist öğrenme ve bilinçlenmede somutlaşmaktadır. Kadınların meraklı feminist sorular sorarak ataerkilliğin gizli veya görünen tüm yüzlerine meydan okuması, bu örüntünün kalın duvarlarının er ya da geç yıkılmasını sağlayacaktır.

Enloe'nun ataerkilliğin cinsiyetçi inançlar, değerler ve ilişkiler neticesinde sağlamlaşan bir örüntü olduğunu açıkladığı son nokta ise bir ülkenin gayrisafi yurtiçi hasıla üzerinden zenginliğinin, o ülkede erkekliğin belirli formlarının kadınlığın belirli formlarına üstün tutulmadığı anlamına gelmediğidir. Enloe'ya göre Yemen'den İrlanda'ya, okul kantinlerinden BM'ye kadar uzanan her alanda her gelir seviyesinde kadınların yaptığı iş küçümsenmekte ve kadınlar, erkeklerin sahip olduğundan daha az değerli iş pozisyonlarına ve daha az ücrete layık görülmektedir. Kadın ve erkek arasındaki ekonomik uçurumu yansıtan küreselleşmiş ataerkillikten kurtulmanın yolu ise feministlerin hangi kadın ve erkeğin, kimler tarafından hangi pozisyonlara getirildiğini tespit eden bir toplumsal cinsiyet analizi yapmasından geçmektedir. Özellikle BM Kadın birimine (UN Women) kaynak sağlanması ve kadınların karar alma sürecine dâhil edilmesi, kadın hakları savunucularının erkekliğin sürekli güncellenen manevralarına karşı durmasını gerektiren zorlu bir mücadeleyi öngörmektedir. Yazara göre ataerkillik, şartlara uyum sağlayıp kendini güncellese de, onu sürdürülebilir hale getiren sıradan insanların toplumun nasıl işlediğine yönelik cinsiyetçi algılarıdır. Ataerkil suç ortaklığı, dikkatsizlikten ve feminizme olan ilginin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Ataerkil oluşumu kırılgan hale getiren, onun gizli kalmış yüzlerinin, görüldüğünün hiç düşünülmediği noktalarda açığa çıkarılmasıdır. Feminist bir dikkatle birleşerek, durumları sorgulayarak, özenle ve yaratıcılıkla gerçekleştirilen feminist bir inceleme

karşısında ataerkilliğin kazanma olasılığı yoktur. Enloe'nun eseri de, ataerkilliğin görüldüğü gizli kalmış noktaları açığa çıkararak ve ona karşı meydan okumanın yollarını anlatarak feminist analizin gereklerini hakkıyla yerine getiriyor. Bu kitap, ataerkilliğin gizli yüzlerine karşı tetikte olmak ve ataerkil suça ortaklık etmeyerek onun üstesinden gelmek konusunda ne yapılabileceğini yeniden düşünmek isteyenler için aradıkları yol gösterici kaynak olabilir. Düşünmekle birlikte geliştirilen yeni bir anlayış, meraklı feminist bir sorgulama ile birlikte her duruma uyum sağlayarak kendi sürdürülebilirliğini sağlamlaştıran ataerkilliği savunmasız hale getirecek ve bu örüntünün parçalanmasına yönelik bir umut ışığı yaratacaktır.

Kaynakça

Hanisch C. (2006). The Personal is Political. Thw Women' Liberation Movement. URL: <http://www.carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html>. Erişim tarihi: 22.04.2019.

Şebnem Açelya Baştan (MA)

Çankaya Üniversitesi

Ankara-Türkiye

E-posta: sebnemacelyabastan@cankaya.edu.tr

ORCID ID: